

RUSYA-UKRAYNA KRİZİNİN SAVAŞA EVRİLEN SÜRECİ SAHADAKİ DURUM VE OLASI SENARYOLAR

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER

SETA | PERSPEKTİF

ŞUBAT 2022 · SAYI 331

- Rusya-Ukrayna krizine dair ilk dönemde tartışılan senaryolar nelerdi?
 - Donbas neden Rusya'nın yaptığı askeri yığının hedefi değildi?
 - Donbas kararı neden bir başlangıç olarak görülmelidir?
 - Askeri hareket nasıl başladı, sahadaki son durum nedir ve öne çıkan senaryolar nelerdir?

SAVAŞA GİDEN SÜREÇ

Rusya'nın Ukrayna savaşına kadar attığı adımlara bakıldığında aslında geniş çaplı bir hareketin yolunda olduğu öngörülmektedir. Müteaddit defalar ifade edildiği gibi Şubat-Mart döneminde başlayan ve Ekim'den itibaren hızlanarak artan Rusya'nın Ukrayna sınırındaki askeri yığınının yalnızca taviz kopartmak için yapılan bir hamle veya bir blöf değildi. Moskova yönetiminin yaptığı askeri yığınak ve Batı'dan talep ettiği güvenlik garantileri krizi geri dönülmesi zor bir noktaya tırmandırmıştı. Bu öyle bir noktaydı ki ya Moskova yönetiminin talepleri karşılanacak ya da Rusya son çare olarak ifade ettiği askeri güce başvuracaktı. Zira geri adım attığı takdirde oluşacak siyasi maliyet, itibar ve statü kaybı Rusya için katlanılacak savaş maliyetinden yüksek görünmekteydi.

Ekim'den bu yana Ukrayna hududunda artan Rus askeri hareketliliği daha yakından incelendiğinde yani Rus ordusunun postürü, yığınının miktarı ve mahiyetine bakıldığında Moskova'nın siyasi hedeflerinin Kiev yönetiminin kuşatılarak düşürülmesine kadar gidebileceği görünmekteydi. Bununla beraber

farklı hareket ve işgal senaryoları da tartışılmaktaydı. Bunlardan ilki Donbas'ın hedeflendiği bir operasyondu. Bu senaryoda bir işgal değil kayıp yaşatma, maliyet yükleme, savaş için irade sahibi olunduğunu ve tehdidin ciddiyetini gösterme amaçlı bir hareket ihtimali düşünülmekteydi. Bunlardan ikincisi Kırım ve Donbas arasındaki kara bağlantısının sağlandığı kısmi bir işgaldi. Bu sayede Kırım'ın su problemine çözüm getirilmesi ve Azak Denizi'nde mutlak hakimiyet sağlanması tartışılmaktaydı. Bunlardan üçüncüsü yalnızca hava unsurları aracılığı ile düşük maliyetle Ukrayna'da çok yüksek hasarlara yol açılmasıydı. Ortaya çıkan bir diğer senaryo ise Dinyeper Nehri'nin doğusunda kısmi bir işgal gerçekleştirilmesiydi.

Rusya'nın Donbas'taki ayrılıkçıların bağımsızlığını tanıma kararının ardından konuşulmaya başlanan diğer bir senaryo da Donbas bölgesinde Ukrayna ordusunun kontrolünde bulunan bölgelerin işgal edilmesi yönündeydi. Moskova yönetimi söz konusu yapıları yalnızca ayrılıkçıların kontrol ettiği bölgelerde değil tüm oblast sınırıyla tanıdığı için bu ihtimal de son dönemde tartışılmaya başlandı.

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER

SETA'da dış politika araştırmaları alanında araştırma asistanı olarak çalışmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrasya Çalışmaları Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini birincilikle tamamlamıştır. Roma La Sapienza Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi eğitimi almıştır. Hamburg Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tez araştırmalarında bulunmuştur. Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. *Building a Nuclear Empire: Nuclear Energy as a Russian Foreign Policy Tool in the Case of Turkey* adlı kitabın yazarı olan Güler İtalyanca, Rusça ve İngilizce bilmektedir. Rus iç ve dış politikası, Kafkasya, Orta Asya siyaseti, Avrasya jeopolitiği, enerji ve su politikaları konularında çalışmaktadır.

DONBAS KARARI: BİR SON DEĞİL BAŞLANGIÇ

Şubat 2022’de Donbas kararı açıklanmadan evvel takribi 125 taktik tabur grubu ve 180 bin asker ile tamamlanan askeri yığınağın bu senaryoyu en başından beri mantıklı kılmamaktaydı. Zira bahse konu karar ve söz konusu çapta bir hareket için 180 binlik bir askeri yığınağa ihtiyaç yoktu. Ayrıca hem Donbas bölgesinde askeri yığınağın yapılmaması hem de Vladimir Putin’in yaptığı konuşmaların tamamında Donbas’ın çok daha ötesine giden taleplerde/güvenlik garantilerinde bulunması Rusya’nın hedeflerinin daha maksimalist olduğunu göstermekteydi.

Söz konusu güvenlik garantilerine göz atıldığında Batı’dan talep edilen (i) Ukrayna’nın NATO’ya alınmaması, (ii) NATO’nun doğuya doğru daha fazla genişlememesi, (iii) Rusya sınırlarına ve yakın bölgelere NATO askerinin ve silahlarının konuşlandırılmaması, (iv) NATO’nun 1997 öncesi sınırlarına çekilmesi şeklindeki güvenlik garantileri bu krizin Donbas’ın çok ötesine geçtiğini göstermektedir.

Putin’in yaptığı ulusa sesleniş konuşması deşifre edildiğinde yine konunun Donbas’ın ötesine geçerek Ukrayna’nın varlığının sorgulandığı, tarih ve kimlik okumaları üzerinden bölgede hak talep edildiği, Batılı aktörlerin ve NATO’nun bölgede oluşturduğu tehdide vurgu yapıldığı görülmektedir. Diskur analizi yapıldığında dahi taleplerin ve asıl mevzunun Donbas’ın ötesine geçtiği net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Son olarak Putin’in ulusa sesleniş konuşmasının ardından açıkladığı Ukrayna ile normalleşme şartlarına bakıldığında “Ukrayna’dan Kırım’ın yasa dışı ilhakını tanıması”, “Ukrayna’nın NATO’ya katılmayacağına dair garanti vermesi, silahsızlandırılması” ve “Donbas’taki probleme somut çözüm bulunması” gibi bahse konu şartların da aynı şekilde Donbas’ın ötesine geçtiği aşikardır.

Tüm bu taleplere ek olarak Donbas’a dair alınan karardan önce bölgenin yarısının *de facto* olarak Rusya’nın kontrolünde olması, sosyokültürel ve ekonomik olarak Rusya ile zaten entegre bir yapının sağlanmış olması, Rusya’nın bölgeye rahatlıkla as-

ker sokabiliyor olması ve Moskova yönetiminin bu denklemde dünya kamuoyuna açıkladığı hedefleri elde edememiş olması konunun Donbas ile kısıtlı kalmayacağını, Donbas’ın bir başlangıç ve bahane olacağını göstermekteydi.

SAHADAKİ DURUM VE OLASI SENARYOLAR

Nitekim Vladimir Putin ilk olarak Federasyon Konseyinden Rus askerini ülke dışında/sınır ötesinde kullanmak için izin istemiş ve almıştır. Bahse konu izin medyada Donbas bölgesi için lanse edilse de aslında daha geniş bir kullanıma olanak tanımaktaydı ve yapılan askeri yığınağın Donbas’ın ötesinde kullanılması ihtimalini de gündeme getirmekteydi. Ardından Rusya, Donbas’ta bağımsızlığını tanıdığı ayrılıkçı yapıların daveti üzerine resmîyette Donbas’a ancak fiilîyatta tüm Ukrayna’ya karşı özel askeri operasyon başlattığını ilan ederek savaşı başlatmıştır. Uluslararası hukuka aykırı olan bu askeri hareket Rusya tarafından Ukrayna içerisindeki Rus etnik nüfuza yapılan soykırımı önleme, Ukrayna’yı askerlerden ve Nazilerden arındırma amacı taşıdığı şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Bu bağlamda Kremlin yönetiminin attığı adımlar değerlendirildiğinde aslında son derece stratejik bir planlama olduğu görülmektedir.

Putin’in ilan ettiği bu hareket/saldırı Ukrayna sahalarına yayılan geniş çaplı bir operasyondur. Sahada müşahade edilen gelişmeler ve Rusya’nın hareket tarzı/icra biçimi incelendiğinde ilk olarak yüksek hassasiyetli silahlar ve hava unsurlarıyla Ukrayna’nın hava savunma sistemleri, askeri üsleri, karargahları, askeri hava limanları, hava kuvvetleri, komuta ve kontrol merkezlerinin hedef alındığı görülmektedir. Rusya bu sayede Ukrayna ordusunu paralize ederek ilk aşamada mukavemet gücünü önemli derece kırmayı hedeflemiştir. Eş zamanlı olarak ve devam eden süreçte Rus kara unsurları da Harkov, Kırım ve Belarus sınırı üzerinden Ukrayna’ya girmeye başlamıştır. Rus askeri yığınağının yoğun olarak yapıldığı Gomel, Bryansk, Kursk, Belgorod ve Kırım gibi bölgeler kullanılırken aynı zamanda Donbas’taki Rusya destekli ayrılıkçılar ve bölgeye son dönemde sevk edilen askerlerden de istifade edilmektedir.

Savaşın başlangıcından bu yana Kiev, Donetsk, Luhansk, Sumı, Harkov, Çernigiv ve Jitomir gibi pek çok bölgede çatışmalar yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır. Rusya, Kiev Oblastı'na hava indirme operasyonları gerçekleştirerek şehir merkezine yaklaşmaya başlamıştır. Bunun dışında Sumı ve Harkov oblastlarında yoğun çatışmalar sürmektedir. Kuzey bölgesinde ilerleme daha yavaş gerçekleşirken Rus ordusunun güneyden hızlı bir şekilde ilerleme kaydettiği ifade edilmektedir. Son gelinen aşamada Kırım'dan çıkan ekibin batıda Mykolaiv'e yaklaştığı ve Herson'a ulaştığı, doğuda ise Mariupol'a çıkan yolda Meltopol'e vardığı bilinmektedir. Odessa'da ise henüz bir amfibi çıkarması yapılmamıştır lakin bu, ilerleyen günlerde gerçekleşmesi beklenen senaryolardan birisidir. Sahada her an yeni bir gelişme yaşanmakta ve bilgilerin sıklıkla güncellenmesi gerekmektedir. Son olarak mevcut durumdan yola çıkarak hareketin Jitomir Oblastı'nın batısına geçmesi ise beklenmemektedir.

Rusya'nın yürüttüğü hareket Putin'in diskuru, yığınağın büyüklüğü ve mahiyeti bir arada düşünüldüğünde Moskova'nın hedeflerinin maksimalist olduğu, şu an için amacının rejim değişikliği yönünde olduğu düşünülmektedir. Ampirik kanıtlar bu yaklaşımı doğrulamakta lakin nihai amaç noktasında savaş şartlarıyla beraber yaşanabilecek bir değişiklik göz ardı edilmemelidir. Kremlin yönetiminin mevcut yönetimin yerine kendisine müzahir yeni bir yönetimin başa geçmesiyle hangi kazanımları elde edebileceğine bakıldığında şunları söylemek mümkündür: i) Ukrayna'nın NATO üyeliği tamamıyla engellenmiş olacak, ii) Ukrayna'nın bütünüyle silahsızlandırılması sağlanabilecek, iii) Kı-

rım ve Donbas'ın Kiev yönetimi tarafından tanınması gibi talepler kendiliğinden elde edilmiş olacaktır. Bu aslında Rusya'nın güdümünde olan ama aynı zamanda bağımsız bir Ukrayna tasviridir. Son kertede ise Rusya, Ukrayna'da rejim değişikliği sonrasında bir karşılık olarak bölgeden askerini çekme kararı alabilir ya da jeopolitik öneme sahip bazı bölgelerin işgaline yönelebilir. Lakin bu gerçekleştiği takdirde işgalin doğuracağı maliyetlere de katlanması gerekecektir ki bu olasılığın kar-maliyet analizi de tüm harekatta olduğu gibi hassas bir şekilde yapılmış olacaktır.

Öte yandan tartışmalarda öne çıkan başka senaryolar da mevcuttur. Putin'in rejim değişikliği ile durmayıp tüm Ukrayna'yı ilhak edeceği, bununla da yetinmeyip tüm "yakın çevre" ülkelerini kontrol altına alarak konuşmalarında atıf yaptığı gibi Rus İmparatorluğu'nu veya Sovyetler Birliği'ni yeniden canlandırma ve hatta nihai olarak Belarus'un komşusu NATO üyesi zayıf Baltık ülkelerini hedef alma senaryolarının da varlığı tartışılmaktadır. Bunların yanı sıra Batı ve Doğu olarak ayrılmış iki yönetimli Ukrayna tasvirinden de bahsedilebilir: Bir tarafta Rusya'nın kontrolünde ve Batı bloku ile arasında tampon oluşturacak aynı zamanda jeopolitik olarak kritik alanlara da sahip olacak olan Doğu Ukrayna diğer tarafta ise Batı blokunun güdümünde kalacak Vinnitsya'dan veya Dinyeper Nehri'nin batısından oluşan Batı Ukrayna. Tüm senaryolar ihtimal dahilinde olarak değerlendirilirken (yukarıda bahsedildiği üzere) Kiev'de yönetim değişikliği ile beraber "Rusya'nın güdümünde ama bağımsız bir Ukrayna" planının diğerlerinden daha fazla ön plana çıktığı tartışılmaktadır.

